

CUKR, Jiří: *Bílá vrána v černém šatě*. Životní pouť Františka Jana Kroihera (1871-1948). České Budějovice, FF, Ústav archivnictví a PVH 2016. 325 s. + obr. příl., rkp.

Konzultantka práce doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

P o s u d e k

rigorózní práce k udělení titulu doktora filozofie

U nadstandardně rozsáhlé kvalifikační práce archiváře Mgr. Jiřího Cukra, pojednávající o životě a díle jihočeského kněze a organizátora Františka Jana Kroihera, oceňuji:

- 1) Výběr tématu: Životní příběhy duchovních otců a významných osobností života církví vždy přitahovaly (a budou dále evokovat) zájem historiků, profesionálních i z okruhu vlastivědných badatelů, příp. laiků spojených s církevním prostředím, jako postav, které zásadním způsobem vstupovaly do života jednotlivců i lokalit spjatých s jejich pastoračním působením, a zanechaly v jejich duši a mysli trvalou stopu. Přetržka způsobená dominancí marxistické historiografie od konce 40. let 20. století vytvořila citelnou mezeru, kterou dnes stále usilovně zaplňujeme. Ožívujeme mnohé, časem zaváté osudy, a odkrýváme hodnoty, jakoby zapomenuté, které mohou hovořit k naší současnosti. Do této kategorie rozhodně patří i jihočeský kněz Kroiher, znalost jehož jména dosud nepřesahuje odborné kruhy, případně region, z něhož pocházel. Přitom jeho význam v českých církevních a politických dějinách na přelomu 19. a 20. století je nepřehlédnutelný. Autor úmyslem evokovat a zhodnotit jeho životní dílo přispívá jak k potvrzení této teze, přesvědčivým způsobem ji dokládá, přináší detailní poznatky o Kroiherově osobnosti, rozsahu a kvalitě aktivit, jež vyvíjel, tak ke zmenšení shora zmíněného deficitu v historiografii.
- 2) Oceňuji práci s prameny a informačními zdroji: Shromážděné informace jako výsledek několikaletého úsilí, jako doklad o pílí a pracovitosti autora, a současně jako důkaz velmi solidního zvládnutí technik historikovy práce, pocházejí z řady zdrojů. Autor prošel snad všechny relevantní archivní fondy přicházející v úvahu a dovedl je kriticky využít pro rekonstrukci Kroiherova životního díla. Pracoval s širší škálou tištěných pramenů, v prvé řadě s periodickým tiskem, který se při absenci osobní literární pozůstalosti stává významným informačním zdrojem pro mapování činnosti veřejných činitelů. Stejně rozsáhlá je škála sekundární literatury, o níž se Mgr. J. Cukr opřel. Není sice zcela vyčerpávající, v některých oddílech či pasážích, směřujících k vytvoření širšího zázemí pro interpretaci osobnosti, bychom např. přivítali využití zahraniční literatury (ilustračně lze zmínit problematiku situace a vývoje v místní katolické církvi na přelomu 19. a 20. století a příslušné

monografie či články Kurta Augustina Hubera, Rudolfa Urbana či Ludvíka Němce), ale její soupis svědčí o solidní orientaci v látce. Velmi oceňuji autorův smysl pro detail ve vazbě na postavy svázané s Kroiherovou různorodou činností, jeho velmi úspěšnou snahu každou z nich identifikovat, doložit a charakterizovat, což nepochybně přispívá ke kvalitě a event. využitelnosti jeho práce při řešení jiných regionálně nebo úžeji koncipovaných témat.

- 3) Oceňuji formální podobu pojednání: Studie Mgr. J. Cukra předložená k rigorózní zkoušce se mně jeví jako dobře koncepčně promyšlená a strukturovaná, její autor v podstatě kombinuje diachronní a tematický přístup k látce, jednotlivé kapitoly jsou koncipovány logicky, fakta ze života kněze se opakují v nezbytné míře pro pochopení souvislostí. Vytyčené kapitoly nejsou současně izolovaným výkladem problematiky, ale přispívají ke vzniku vyváženého a celkem přehledného celku. Poznámkový aparát je svým rozsahem i obsahem bohatý (přes 1 300 položek), přesto ho nevnímám jako předimenzovaný, logicky vzniká jako odkaz na zdroj nebo vysvětlivka. Práce disponuje všemi nutnými oddíly charakterizujícími vědeckou práci (metodologický úvod, neformální závěr, seznamy zdrojů, rejstřík, přílohy). Jazykově se mně text jeví jako kultivovaně napsaný, je čtivý a ve svých formulacích mnohdy nápaditý, pomáhající místy překlenout deficity ve sféře dostupnosti informací. Autorovi se podařilo eliminovat běžné překlepy a také pravopisné prohřešky jsou minimalizovány.

Domnívám se, že práce Mgr. Jiřího Cukra v podobě, v jaké byla předložena, z hlediska své odborné úrovně před přísnou kritikou plně obstojí. Je z hlediska české historiografie kvalitní, originální a přínosná. Pokud nacházím a formuluji některé připomínky, mají v podstatě marginální ráz a jsou spíše námětem k novému zamyšlení a zdokonalení textu, než výtkou či zpochybněním. Řadím je v zásadě tak, jak se vyskytují v textu za sebou, z důvodů snadné identifikovatelnosti.

- V úvodu bych přivítal rozbor stavu zpracovanosti tématu.
- S. 26: Přivítal bych vysvětlení rozdílu mezi fenoménem kněžského semináře a diecézního kněžského učiliště. Jedná se o jednu instituci, nebo dvě, kdy je seminář místem formace v době mimo dobu odborné přípravy (výuky, vyučování).
- S. 47: Neobratná stylizace – Kroiher činný i dramaticky, lépe např. v divadelní oblasti, sféře.
- S. 49/50: Zdá se mně, že se autor ztotožnil (konstatováním „to ostatně Ledeničtí vrzy sami poznali“ s tvrzením Šumavských proudů, jakoby všichni kněží byli „ve vleku“ politických stran a katolické strany byly odpůrci pokroku a shody s občany. Opravdu tomu tak bylo? Co je to pokrok v tomto kontextu?
- S. 51, pozn. č. 210: osobně bych zjemnil označení, výrok „dělat katechetu“, v případě kněze mně to evokuje řemeslnost, lépe třeba „působil“.

- S. 52 – Nevím, zda je adekvátní formulace „farář užívající titul“ – nejde o titul, ale o funkci.
- S. 66: Kroiher žil „pokrokově“ – nešikovná formulace, co to je? Ostatní snad žili „zpátečnický“?
- S. 67-68: Pokus ukázat Kroiherovu „druhou tvář“ pro mě vyznává nepřesvědčivě. Autor sám uznává, že jde o náhodné poznatky z třetí ruky od jednotlivců, jimž se nevyhovělo, nebyli nezaujatí pozorovatelé. Může dát autor po shromáždění všech údajů o Kroiherovi zapravdu duchovnímu Vacovskému, že se jednalo o „politického prospěcháře“? Myslím, že více historické kritiky by v tomto případě neuškodilo.
- S. 79: Opravdu církev přehlížela sociální postavení lidových vrstev? Co charita? Lépe by bylo diferencovat a přesněji definovat problém, který spočíval v přístupu k řešení sociální otázky.
- S. 82: Tak prvoplánově bych k „zákazu“ české Katolické moderny encyklikou Pascenci nepřistupoval. České prostředí (fenomén podoby „českého modernismu“) nereflektovala. Spíše se s encyklikou „svezla“ a obrana kněží kolem Dostála-Lutinova je pravdivá.
- S. 82: Opatrněji bych formuloval i situaci kolem Vlasti – nepodléhala tlakům katolické pravice a šlechty a nebyla pod dohledem církevní hierarchie – sami protagonisté (a lidé kolem) byli s těmito kruhy na stejné názorové vlně. Vlast rozhodně neměla monopol na vydávání katolické literatury, fungovala řada „Dědictví“ i středisek, např. v Hradci Králové.
- S. 83, pozn. č. 393, s. 241: Jiroušek byl členem České strany lidové – zde je třeba opět formulovat přesně. Mohl bych se zeptat Masarykovy, nebo Stránského? Pojem, označení „lidová strana“ v katolickém prostředí zdomácněl až v letech 1. republiky, po r. 1919. Totéž na s. 241 – nelze psát o lidoveckém Hlasu lidu a lidoveckých výpadech.
- S. 84: Tvrzení, že po velehradském sjezdu 1899 se česká Katolická moderna stala hnutím usilujícím o „sociální obrodu církve“, zaslouží vysvětlení. V této formulaci se s ním neztotožňuji.
- S. 86: Nejasnost s číslováním 3. sjezdu KM – byl v r. 1903, nebo 1906? Neúčast Dostála na sjezdu 1903 v Praze nepramenila z obav o další vývoj, ale z jeho momentálního osobního postavení pramenícího ze sporu s arcibiskupem Kohnem.
- S. 96n: Zde bych autorovi doporučoval při evokaci Kroiherových aktivit v Jednotě duhovenstva (a totéž pak se vztahuje i na evokaci jeho aktivit v senátu, jež už nebudu zmiňovat) nepostupovat z metodologického hlediska chronologicky (je to příliš školské, začátečnické), ale tematicky a pak shrnovat, zobecňovat, srovnávat.
- S. 110: Gorazd-Pavlík v l. 1904-1920 nebyl katechetou v Kroměříži, jedná se o omyl. Jinak byl od r. 1921 biskupem s pravoslavným svěcením v Církvi československé a pak pravoslavné. Zjednodušení je konstatování, že pomáhal parašutistům, není tomu tak.

- S. 113: Jednota duchovenstva v Brně nevznikla v r. 1918, fungovala nepřetržitě od března 1906, i po Pascendi, resp. rozpuštění pražské Jednoty.
- S. 113-114: pasáž o Jednotách a hledání optimálního modelu jejich fungování obsahuje nepřesnosti (částečně pochopitelné s ohledem na nejasnosti kolem situace na Slovensku). Každopádně její ustavení na Slovensku nemělo žádnou spojitost s bojem s Maďary, po ustavení Hlinkovým zásahem nevyvíjela činnost.
- S. 114: V případě medailonu Farského vypadl údaj o jeho působení na teologické fakultě. Právě tam (v té době a v okolnostech provázejících pobyt a ústícih v nucený odchod) je podle mého názoru třeba hledat jeden z kořenů jeho pozdějšího chování a životního osudu.
- S. 114: U Zavorala bychom asi měli hovořit o protireformním (ne protireformačním) postoji.
- S. 115: Vyslání delegace Jednoty do Říma není projevem její snahy více jednat s episkopátem.
- S. 116: Troufám si tvrdit, že o záštitu, jež delegace Jednoty získala od státu, se více zasloužili bratři Zahradníkovi, než Blaha. Postrádám odkaz na zdroj tvrzení o Blahově roli.
- S. 118, 124: Údaj o až 90% členství duchovenstva v Jednotě je silně nadsazený, propočítal jsem to tak na max. 25 %.
- S. 123: Kordačovy postoje k reformám je třeba interpretovat opatrně, ne jak to dělá většina literatury. Kordač „veškeré“ reformní hnutí neodsoudil.
- S. 172/3: Při evokaci počátků agrárního hnutí v českých zemích je nutno začít Moravou, kde se probudilo skoro o 10 let dříve ve srovnání s Čechami.
- S. 178, 263, 268: první část názvu Rakousko-Uhersko je nesklonná, vždy Rakousko.
- S. 237: Venkov v l. 1939-1945 samozřejmě nebyl listem Národního shromáždění, ale souručenství.
- S. 241: Autor v závěru své práce píše o jejích deficitech, resp. o tématech, jež bude nutno ještě pro plné pochopení a zhodnocení Kroihera životního díla zpracovat a zpřesnit. Souhlasím s jeho sebereflexí, a proto tyto mezery nezmiňuji a nezdůrazňuji; nelze mít v rámci podrobného výkladu vše v jednom. Jedním z bílých míst je pokrytí problematiky vztahu mezi politickým katolicismem (konzervativním, křesťanskosociálním a zemědělským proudem) a agrárním katolicismem a agrární stranou. Je to z hlediska vědy a sféry dějin politického stranictví „díra“ citelná. Tím si vysvětluji autorovu formulaci o „osočování“ agrární strany jako protináboženského seskupení. Přivítal bych jeho vysvětlení, neboť ji vnímám jako jednostranný pohled. Je třeba vzít v úvahu i názor politického katolicismu, příp. katolické církve, a pohled kriticky vyvážit.
- S. 9, 266, 267 – nacházíme překlapy a přehlédnutí pravopisného rázu (shora podmětu s přísudkem) jako důkazy výjimečnosti těchto jevů.

Celkově práci Mgr. Jiřího Cukra o životě a díle kněze Františka Jana Kroihera hodnotím jako velmi zdařilou a historiograficky přínosnou. Myslím, že docela

přesvědčivě a prostřednictvím faktografického materiálu dokázal, že tomuto knězi patří přední místo mezi elitami katolické církve a národa na přelomu 19. a 20. století. Navrhuji, aby byla přijata k obhajobě. Jsem přesvědčen o tom, že tato studie splňuje všechny náležitosti a požadavky do té míry, aby se stala podkladem pro udělení titulu doktora filozofie (PhDr.). Tento krok komisi pro rigorózní zkoušku vřele doporučuji.

V Olomouci, 21. srpna 2016

prof. PhDr. PaedDr. Pavel Marek, Ph.D.

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
a Filozofická fakulta Katolické univerzity v Ružomberoku